

СЕМАНТИКА ПРИВІТАННЯ ТА ЇЇ СИНТАКСИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ**Оксана МЕЛЬНИЧУК,**Івано-Франківський національний медичний університет,
melnuchyk27@gmail.com**SEMANTICS OF GREETINGS AND ITS SYNTAX REALISATION****Oksana MELNYCHUK,**Ivano-Frankivsk National Medical University,
Researcher ID: AAK-2310-2021,
ORCID 0000-0002-1725-7270.

Оксана Мельничук. Семантика привітання та її синтаксична реалізація. *Цель статьи* заключається в комплексном исследовании, систематизации формально-грамматических особенностей этикетных конструкций приветствия и в анализе их синтаксической типологии. **Актуальность исследования** определяется как возрастанием интереса к изучению, осмыслению и интенсивном внедрении в речевую практику украинского этикета, так и реализацией новых направлений изучения синтаксиса, отсутствием чёткой синтаксической типологии этикетных выражений приветствия. **Новизна статьи** состоит в том, что предложен новый подход к типологии синтаксической структуры этикетных выражений приветствия. **Выводы.** Комплексный анализ семантики, синтаксической типологии этикетных выражений приветствия подтверждает разнообразие их структуры. Наиболее распространенными формами их реализации являются именные и глагольные предложения. Эти синтаксические структуры свободно воспроизводятся в разнообразных коммуникативных ситуациях и занимают важное место в системе речевого этикета.

Ключевые слова: *речевої етикет, етикетне вираження привітання, іменні етикетні вираження, глагольні етикетні вираження, односоставні пропозиції, двусоставні пропозиції.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стан розвитку українського мовознавства позначений прагненням розв'язати проблему збереження і розвитку традиційних та регіональних конструкцій національної мовленнєвої культури, необхідністю виявити особливості функціонування привітальних етикетних висловлень у процесі спілкування нашого народу.

Вивчення етикетних висловлень представлено методологічно й теоретично різноманітними підходами науковців-лінгвістів, спрямоване на всебічний опис і характеристику цих конструкцій у різних комунікативних ситуаціях з урахуванням соціальних, культурних, психологічних, етнічних та інших чинників.

Специфіка синтаксичної організації етикетних конструкцій, особливо привітальних етикетних висловлень, вивчалася дотепер принагідно й частково. До дискусійних належить сам синтаксичний статус цих конструкцій. Отже, відчувається нагальна потреба аналізу цього аспекту дослідження.

Мета статті полягає у цілісному дослідженні й аналізі формально-граматичних особливостей привітальних етикетних висловлень і в здійсненні їх синтаксичної типології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало наукових праць підпорядковує аналіз зазначених етикетних висловлень чітко окресленій дослідницькій меті. Зокрема, в епіцентр наукового пошуку потрапили структурно-семантичні ознаки формул мовленнєвого етикету (О. М. Миронюк, Н. П. Плющ, С. К. Богдан).

Комунікативно-прагматичним особливостям

етикетних конструкцій присвячено праці О. М. Мацько, М. С. Скаба, Є. Д. Чак, Я. К. Радевича-Винницького, М. М. Жовнір, О. М. Миронюк.

Функціонально-стильова диференціація етикетних висловлень українців була предметом розгляду М. П. Білоус, Г. І. Татаревич, Н. І. Станкевич, Л. К. Шмакової та інших.

Психолінгвістичний аспект мовленнєвого етикету українців знайшов відображення у дослідженнях таких українських мовознавців, як М. Г. Стельмахович, Н. Д. Бабич, М. М. Телеки.

В українському мовознавстві, попри значний теоретичний доробок досліджень зв'язку мови та психології народу, етнолінгвістичні спостереження щодо етикетних висловлень чисельно не представлені. Проблематика цього аспекту розроблялася В. І. Кононенком, С. К. Богдан, Н. В. Гуйванок.

Актуальність роботи зумовлена значимістю предмета дослідження, відсутністю в сучасному українському мовознавстві чіткої синтаксичної типології привітальних етикетних висловлень, а також зростанням уваги до вивчення, осмислення та інтенсивного впровадження у мовну практику українського мовленнєвого етикету.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше запроваджено комплексний підхід до вивчення привітальних етикетних висловлень у синтаксичному та комунікативному аспектах; удосконалено типологію синтаксичних структурних схем привітальних етикетних висловлень.

У науковій розвідці використано такі **загальнонаукові методи:** історичний, логічний, структурний, когнітивний.

Виклад основного матеріалу. Своєрідність кожної національної мови виявляється в особливостях її структури, формах функціонування і потенційних виражальних властивостях мовних одиниць. Безперечно, одним із найяскравіших виявів конструктивних особливостей вербальної комунікації є мовленнєвий етикет.

Для сучасного українського мовознавства характерна посилена увага до вивчення конструкцій мовленнєвого етикету, прагнення розв'язати найважливіші теоретичні та практичні завдання в розрізі найновіших здобутків лінгвістики.

Сучасна лінгвістика розв'язує широке коло завдань, спрямованих на вивчення різних аспектів етикетних висловлень, а розвинута методологія сприяє більшій об'єктивності й достовірності цих актуальних і перспективних питань.

Синтаксична природа привітальних етикетних висловлень в українському мовознавстві витлумачена досить суперечливо. Це пояснюється граматичною неоднорідністю цих конструкцій. Також “у сучасному мовознавстві вивчення синтаксичних одиниць передбачає багатоаспектність підходів”¹.

У традиційних положеннях синтаксису конструкції привітальних етикетних висловлень кваліфікують по-різному. М. П. Івченко, І. Р. Вихованець, А. П. Грищенко зараховують їх до “**етикетних вигуків**”, які “зберігають прозорі семантичні зв'язки з відповідними повнозначними словами та частково морфологічну парадигму і сполучуваність”².

“**Словами-реченнями**” називають ці конструкції М. У. Каранська, П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук, І. П. Ющук. На думку І. П. Ющука, “до слів-речень їх відносять умовно: вони нічого не стверджують і не заперечують, але, як і власне слова-речення, становлять нерозкладну синтаксичну будову”³.

“Слова-речення у функції структур мовного етикету” К. Ф. Шульжук зараховує до категорії “**еквіваленти речення**”, які “являють собою однослівні чи кількаслівні структури, що становлять усталені загальноприйняті формули привітання, прощання, подяки, прохання, вибачення, побажання тощо”⁴.

І. І. Слинько, Н. В. Гуїванюк, М. Ф. Кобилянська визначають такі конструкції як “**комунікати мовного етикету**”, “оскільки вони виражаються своєрідними формами повнозначних слів – наказовим способом дієслова, іменниками, прикметниками, прислівниками, мають спеціальне значення”⁵ етикетності.

М. І. Личук, В. Д. Шинкарук пропонують щодо “слів-

речень у функції структур мовленнєвого етикету” використовувати термін “**фразеологізовані речення**”⁶.

П. С. Дудик розглядає конструкції привітальних етикетних висловлень у розділі “**Різновиди односкладних речень**”. Зокрема, науковець зауважує, що окремих різновид односкладних номінативних речень “становлять “скам'янілі” форми вираження вітання у формі називного відмінка типу *Добрий день!*; *Добрий ранок!*”, або “односкладні означено-особові, що відповідають структурі *Бажаю доброго дня!*”⁷.

Відповідно до семантики і способу вираження головного члена етикетні висловлення можуть мати структуру іменних та дієслівних односкладних речень. Оскільки ці моделі висловлень є мовними і водночас мовленнєвими конструкціями, вони закріплюються як форми етикетного спілкування в ментальності цілого народу й реалізуються у ввічливій поведінці окремої людини.

Слід зауважити, що **іменні** привітальні конструкції, зафіксовані в мові творів досліджуваних текстів, представлені номінативними реченнями з розповідною (констатувального характеру) та зі спонукально-побажальною модальністю. Речення обох різновидів об'єднує семантика привітання і побажання, а структурно-граматичним центром у них є підмет. Наприклад: “*Добрий день*”, “*Мир дому вашому*”, “*Хліб та сіль!*”, “*Ваші голови!*”.

Іменні номінативні привітальні речення є однією з найпродуктивніших груп етикетних висловлень у системі формул ввічливості українського народу.

Найпоширенішими конструкціями такого типу є висловлення з коренем **добр-**, які пов'язані з побажанням співрозмовникові доброго ранку (дня, вечора). Наприклад: – *Добрий ранок, Василю!*⁸; – *Добрий день, браття!*⁹.

У досліджуваному матеріалі ми досить часто фіксували ці конструкції зі зміненим порядком слів у зазначених етикетних висловленнях, як-от: – *День добрий, серце!*¹⁰; – *Вечір добрий, друже!*¹¹.

Привертають увагу стягнені, злиті в одне слово зі словосполучення самобутні привітальні висловлення “*Добрідень!*”, “*Добривечір!*”. Примітно, що в сучасному етикетному спілкуванні вони майже не використовуються. Раніше ними послуговувалися мовці в побутових, дружніх мовленнєвих ситуаціях. Порівняймо: – *Добрідень!* – *каже їй. – Добрідень!* – *одказала дівчина*¹²; – *Добривечір!* – *гукнув Касян, підходячи до вартового*¹³.

Також такі конструкції можуть поширюватися й обставинами, наприклад: [Горпина:] *Добривечір Вам у вашу хату!*¹⁴; [Дівчата:] *Добривечір вам в хаті!*¹⁵.

¹ Shulzhuk K. F. Syntaksys ukrainskoi movy: pidruchnyk [Syntax of the Ukrainian language: a textbook], 2010, P. 8 [in Ukrainian].

² Suchasna ukrainska literaturna mova: pidruchnyk [Modern Ukrainian literary language: textbook], za red. A. P. Hryshchenka, 1997, P. 482 [in Ukrainian].

³ Yushchuk I. P. Ukrainska mova: pidruchnyk [The Ukrainian language: textbook], 2003, P. 564 [in Ukrainian].

⁴ Shulzhuk K. F. Syntaksys ukrainskoi movy: pidruchnyk ..., op. cit., P. 146.

⁵ Slynko I. I. Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: Problemni pytannia: navch. posib [Syntax of the modern Ukrainian language: problematic issues: a textbook], 1994, P. 294 [in Ukrainian].

⁶ Lychuk M. I. Stupeni frazeolohizatsii rechen [Degrees of phraseologization of sentences], 2001, P. 17 [in Ukrainian].

⁷ Dudyk P. S. Syntaksys ukrainskoi movy: pidruchnyk [Syntax of the Ukrainian language: a textbook], 2010, P. 166 [in Ukrainian].

⁸ Tiutiunnyk H. M. Vyr: roman [Whirlpool: novel], K.: Rad. shkola, 1990, P. 62 [in Ukrainian].

⁹ Fedkovych Yu. Poetychni tvory. Prozovi tvory. Dramatychni tvory. Lysty [Poetic works. Prose works. Dramatic works. Letters], 1985, P. 460 [in Ukrainian].

¹⁰ Ibidem, P. 471.

¹¹ Malyk V. K. Cherleni shchyty: roman [Red shields: a novel], 1987, P. 26 [in Ukrainian].

¹² Buvvalshchyna: Dramy. Komedii. Dialohy. Vodevili [True story: Dramas. Comedies. Dialogues. Vaudevilles], 1990, P. 76 [in Ukrainian].

¹³ Hutsalo Ye. P. Mystetstvo podobatys zhinkam: opovidannia [The art of to be liked by women: a story], 1985, P. 138 [in Ukrainian].

¹⁴ Nechui-Levytskyi I. S. Tvory u 3 t [Works in 3 v.], 1988, P. 450 [in Ukrainian].

¹⁵ Kropyvnytskyi M. Dramatychni tvory [Dramatic works], 1990, P. 45 [in Ukrainian].

Привертає увагу форма “*Добрий деньчик вам*”, яка глибоко індивідуалізує мовлення персонажа. У творах В. Бабляка вона засвідчена в розгорнутому поєднанні з низкою інших привітальних висловлень: – *А-а-а!.. Добрий деньчик вам, Никифорию Григоровичу! Моє шануваннячко! Як ся маєте? Слава Ісусу Христу! Дай Боже здоров'ячка!*¹⁶.

Багатим розмаїттям форм представлено поєднання привітання “*Добридень!*” з іншими конструкціями. Наприклад: [Марина (з відром у руці):] *Добридень! З вітторком!*¹⁷.

Ці зафіксовані привітальні етикетні висловлення є регулярними. Вони функціонували в усному мовленні українців у XIX ст. Пізніше такі привітання вийшли з активного вжитку. Наприклад, конструкція “*Добридень!*” сьогодні замінена на привітання “*Доброго дня!*”, як-от: – *Доброго дня, мамо, - привіталася!*¹⁸.

На сторінках історичної прози фіксуємо самобутне привітання “*Ваші голови!*”, яке відображає особливості мовленнєвої ситуації й підкреслює шанобливе ставлення до співрозмовника, наприклад: – *Ваші голови, пане отамане й товариство, – говорив Олексій, входячи з Мариною до хати. – І ми ваші голови, ваші голови!.. Прошу сідати, – відповів господар!*¹⁹; – *Просить хазяїн до хати. – Добре, ваші голови! – гукнув кошовий, під їжджаючи до могили. – Ваші голови, ваші голови! – відповіли Касян і козаки, приймаючи гостей!*²⁰.

Заслужують на увагу своєрідні привітальні етикетні висловлення “*Моє шанування!*”, “*Моя пошана!*”, “*Моє поважання!*”. Вони мають давнє коріння, але в сучасному мовленні органічно звучать тільки у спілкуванні інтелігентів старшого покоління. Наприклад: [Вольдемар:] *Моє шанування, Аллочко!*²¹; – *Моя пошана, – ввічливо вклонився він усім присутнім!*²²; [Головка (живо):] *Моє поважання добродіям!*²³

Групу іменних спонукально-побажальних привітальних висловлень широко представляють конструкції з компонентом “*Мир!*”. На нашу думку, це пов'язано з такими етнопсихологічними рисами українців, як миролюбність і доброзичливість. Увійшовши в дім, бажають господарям миру, любові і Божої благодаті, як-ось у мовленні персонажів І. Карпенка-Карого і Б. Лепкого: [Шкварковський:] *Мир дому вашому!*²⁴; [Шкварковський:] *Благодать дому вашому!* [Мичковський:] *Мир і любов!*²⁵.

Особливо піднесено звучать привітання “*Хліб та сіль!*”, “*Хліб-сіль!*”. За давньою українською традицією

хліб та сіль підносять як свідчення шанобливого ставлення й під час святкових подій. А “Великий тлумачний словник сучасної української мови” фіксує три значення цього іменника у поєднанні з дієсловом *ділити*: а) їсти, харчуватися разом з ким-небудь; б) пригощатися разом з ким-небудь; в) жити спільними інтересами й турботами²⁶. Ця етикетна конструкція була активно вживаною у XIX столітті. Наприклад: – *Добридень, – скаже, – хліб та сіль!*²⁷; – *Хліб – сіль чесній кумпані!*²⁸.

У мовленні героя твору Є. Гребінки зафіксоване цікаве поєднання такого привітання з жартівливою реплікою-відповіддю: – *Хліб та сіль. – Їмо, та свій, а ти біля порога постій, – додав характерник!*²⁹. Такі діалоги фіксують типове для етноетикету нашого народу емоційне забарвлення, яке засвідчує його світоглядні орієнтири.

З формально-граматичного погляду граматичним центром дієслівних односкладних речень є присудок, який називає стан чи дії співрозмовників відповідно до конкретної мовленнєвої ситуації.

У досліджуваному матеріалі ми зафіксували дієслівні привітальні конструкції розповідного і спонукально-побажального типу. Першу групу становлять етикетні висловлення, які реалізуються у розповідних і окличних реченнях. Наприклад: “*Вітаю!*”, “*Радий вітати Вас!*”.

До другої групи належать етикетні конструкції, які побудовані за схемою спонукальних речень з відтінком побажання. Це виразний комунікативний тип етикетних висловлень, який, окрім привітальної функції, містить побажання як мовленнєву дію, напр.: “*Здрастуй!*”, “*Будьте здорові!*”.

Означено-особові дієслівні речення розповідного типу можуть засвідчувати акт привітання. Наприклад: – *Вітаю... Ну що там?; – Вітаю, панове!*³⁰.

Дієслово *вітати* означає “звертатися до кого-небудь під час зустрічі з привітом, виявляючи доброзичливість”³¹.

У цій же функції в мові творів Лесі Українки фіксуємо привітання “*Вітшую!*”, як-от: [Лицар:] – *Вітшую, пане майстре!*³². Дієслово *вітшувати* означає те саме, що “поздоровляти; вітати”³³.

Присудкова форма у таких висловленнях може бути ускладненою: “*Радий (рада, раді) вітати Вас!*”, “*Мило мені пізнати Вас!*”, “*Дозвольте Вас привітати!*”, напр.: *Радий вітати Вас, дорогі гості; Дозвольте Вас привітати, шановні учасники конкурсу* (з розмовного мовлення); – *Мило мені пізнати Вас, – обізвався рівним, звучним голосом!*³⁴.

¹⁶ Babliak V. Vyshnevyy sad: roman-trylohiia [Cherry orchard: a novel-trilogy], 1976, P. 412 [in Ukrainian].

¹⁷ Kropyvnytskyi M. Dramatychni tvory ..., op. cit., 1990, P. 245 [in Ukrainian].

¹⁸ Hutsalo Ye. P. Mystetstvo podobatys zhinkam: opovidannia..., op. cit., P. 136.

¹⁹ Karpenko-Karyi I. Tvory u 3 t. [Literary works in 3 v.], 1985, P. 30 [in Ukrainian].

²⁰ Ibidem, P. 182.

²¹ Pluzhnyk Ye. P. Zmova u Kyievi: roman, piesy [Conspiracy in Kiev: novel, plays], 1992, P. 255 [in Ukrainian].

²² Kapelhorodskyi P. Y. Tvory u 2 t. [Literary works in 2 v.], 1982, P. 493 [in Ukrainian].

²³ Buvalshchyna: Dramy. Komedii. Dialohy. Vodevili..., op. cit., P. 99.

²⁴ Karpenko-Karyi I. Tvory u 3 t..., op. cit., P. 181.

²⁵ Ibidem, P. 170.

²⁶ Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language], 2009, P. 1564 [in Ukrainian].

²⁷ Hulak-Artemovskiy P. P. Tvory [Literary works], 1978, P. 180 [in Ukrainian].

²⁸ Buvalshchyna: Dramy. Komedii. Dialohy. Vodevili..., op. cit., P. 180.

²⁹ Hrebinka Ye. Vybrani tvory [Selected works], 1971, P. 79 [in Ukrainian].

³⁰ Kapelhorodskyi P. Y. Tvory u 2 t..., op. cit., P. 46.

³¹ Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 v.], 1980, P. 686 [in Ukrainian].

³² Ukrainka Lesia. Zibrannia tvoriv u 12 t. [Collection of works in 12 v.], 1979, P. 215 [in Ukrainian].

³³ Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy ..., op. cit., P. 188.

³⁴ Kobylianska O. Tvory u 2 t. [Literary works in 2 v.], 1983, P. 170 [in Ukrainian].

Синонімічним є привітальне висловлення **“Б’ю чолом!”**. Наприклад, у творах Михайла Івасюка: – **Б’ю чолом, чесне товариство!**³⁵.

Це привітання є усиченням від конструкції **“бити чолом”** (шанобливо вітати когось, низько вклонившись): – **Чолом б’ю ясновельможному гетьману! – привітав гостя Гербурт**³⁶.

Таке привітання ми зафіксували на сторінках історичних творів, що засвідчує давність цих висловлювань. Його вживали люди нижчого соціального статусу, вітаючись із правителями, вельможами.

Дієслівні привітальні етикетні висловлення найчастіше виражені означено-особовими реченнями спонукального типу **“Здрастуй!”**, **“Здрастуйте!”** (рідше **“Здраствуй!”**, **“Здрастуйте!”**). Наприклад: – **Здрастуй, – кажу йому, знімаючи шапку**³⁷; – **Здрастуйте, – видихнув уже тихенько, щоб не злякати**³⁸.

Деякі дослідники вважають ці привітальні конструкції запозиченими з російської мови. Проте, зважаючи на те, що це слово старослов’янського походження, можна вважати його давнім запозиченням, що узвичаїлося в українському мовленнєвому етикеті. Наприклад: [Параска:] **Здрастуй, Софіє**³⁹.

Слово **“здрасувати”**, **“здравствувати”** первісно означало **“бути здоровим; благополучно існувати”**⁴⁰. Цього бажали українці при зустрічі один одному.

Засвідчена часто і уставлена конструкція привітання, яку вживають заходячи до хати **“Здрастуйте вам у хату (в хаті)”**, порівняймо: [Другий:] **Здрастуйте в хату!**⁴¹.

Повторне привітання того ж дня з тим же співрозмовником відзначене тим, що вводиться компонент **“ще раз”**, як-от: [Семен:] **Здрастуйте ще раз, дітки!**; [Роман:] **Здрастуйте вам ще раз**. Поширення конструкції **“Здрастуй(те)”** додатком у давальному відмінку тут не досить доречно, проте вживається формально. Порівняймо: [Павло:] **Здрастуйте вам!**; [Бурлака:] – **Здрастуйте вам. Не пізнали?**⁴².

Привітання **“Здрастуй!”** використовується щодо друга, у вітанні старших з молодшими, батьків – з дітьми тощо. Воно ускладнюється поширеними чи непоширеними звертаннями. Наприклад: [Копистка:] **Здрастуй, синок!**⁴³; – **Здрастуй, лісова красуне! Виросла як!**⁴⁴.

У ситуації ввічливого спілкування привітальне висловлення може ускладнюватися вигуком **“ну”**, який привносить відтінок несподіваної зустрічі, наприклад: – **Ну, здрастуйте! – Нарешті!**⁴⁵; – **Ну, здрастуйте. Дуже радіий бачити вас у такому стані!**⁴⁶.

Подібну функцію виконують і частки вигуків типу **“а”**, **“а-а”**, **“ага”**, як-от: – **А-а! Здравствуй!**⁴⁷; [Дячиха:] **А, здрастуйте, Корнійовна, Іван Калістратович**⁴⁸; – **Ага... Здравстуй, Петре Тарасовичу**⁴⁹.

Етикетна конструкція **“Здрастуйте!”** використовується у ситуації привітання з кількома співрозмовниками або ж у пошанній формі до одного співрозмовника, напр.: – **Здрастуйте, товариші ремісники!**⁵⁰ – **Здрастуйте, люди добрі!**; – **Здрастуйте, мамо!**⁵¹ – **зугає Христа веселим дзвінким голосом, підбігаючи до матері**⁵².

У просторіччі слово **“здрасуй(те)”** зазнало фонетичних змін. Його варіантами у розмовному мовленні є форми **“Драсуйте!”**, **“Здра!”**, що залежить від рівня мовної компетентності чи стану мовця, як-от: – **Здрасуй, Яринцю... – привітався він тихим од хвилювання і слабості голосом. – Здра-а... – ледь мовила Яринка**⁵³; – **Здрасуй!.. – Драсуй...**⁵⁴.

Це привітальне етикетне висловлення вживається для налаштування співрозмовника на ввічливу розмову в будь-який відрізок доби, як-от: – **Здрасуйте, Ганно Остапівно... – Добридень...**⁵⁵; – **Здрасуй, Лошаков! Здрасуй, Лука! – з приязною гідністю привіталась до них Ілонка, і вони обидва, посміхаючись, відповіли своїй юній господині: – Доброго ранку, Ілоно!**⁵⁶.

Привітання **“Здрастуй(те)”** може вживатися мовцем, коли він перебуває і не в дуже гарному настрої, напр.: [Варка:] **Здрастуй, Гнатє**. [Гнат (набік):] **Тьфу, аж у серце шмигнуло. Здравстуй.**⁵⁷.

Цей різновид дієслівних привітальних конструкцій більше поширений в усній формі української мови, рідше фіксуємо його в писемній.

Привітальні іменні двокомпонентні конструкції побажального типу представлені висловленнями: **“Будь здоров!”**, **“Будь здорова!”**, **“Будьте здорові!”**. Вони можуть мати варіанти **“Здоров будь!”**, **“Здорова будь!”** **“Здоровенькі будьте”**, **“Здорові були!”**, **“Здоров був!”** та

³⁵ Ivasiuk M. Sertse ne kamin [The heart is not a stone], 1978, P. 45 [in Ukrainian].

³⁶ Savchyn I. P. Lvivske bratstvo: roman [Lviv brotherhood: a novel], 1990, P. 90 [in Ukrainian].

³⁷ Honchar O. H. Tvory u 7 t. [Literary works in 7 v.], 1987, P. 274 [in Ukrainian].

³⁸ Hutsalo Ye. P. Mysterstvo podobatys zhinkam: opovidannia ..., op. cit., P. 321.

³⁹ Karpenko-Karyi I. Tvory u 3 t. ..., op. cit., P. 277 [in Ukrainian].

⁴⁰ Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy ... op. cit., P. 456.

⁴¹ Kulish M. Tvory u 2 t. [Literary works in 2 v.], 1990, P. 361, 80, 648 [in Ukrainian].

⁴² Ibidem, P. 200, 343, 151, 25.

⁴³ Kulish M. Tvory u 2 t. ..., op. cit., P. 80.

⁴⁴ Chabanivskyi M. I. Tvory u 2 t. [Literary works in 2 v.], 1980, P. 108 [in Ukrainian].

⁴⁵ Kulish M. Tvory u 2 t. ..., op. cit., P. 648.

⁴⁶ Kapelhorodskyi P. Y. Tvory u 2 t. ..., op. cit., P. 386.

⁴⁷ Samchuk Ulas. Mariia. Kudy teche ta richka [Mariia. Where does that river flow], 1999, P. 54 [in Ukrainian].

⁴⁸ Buvalshchyna: Dramy. Komedii. Dialohy. Vodevili ..., op. cit., P. 44.

⁴⁹ Kapelhorodskyi P. Y. Tvory u 2 t. ..., op. cit., P. 402.

⁵⁰ Tiutiunyk H. M. Vyr: roman..., op. cit., P. 218.

⁵¹ Kanivets V. V. Lysty kokhanoi: povist, roman, opovidannia [Letters of a loved one: a story, a novel, a short story], 1987, P. 310 [in Ukrainian].

⁵² Myrnyi Panas. Tvory u 2 t. [Literary works in 2 v.], 1989, P. 252 [in Ukrainian].

⁵³ Babliak V. Vyshnevyy sad: roman-trylohiia..., op. cit., P. 190.

⁵⁴ Ibidem, P. 68.

⁵⁵ Honchar O. H. Tvory u 7 t. ..., op. cit., P. 458.

⁵⁶ Ibidem, P. 496.

⁵⁷ Karpenko-Karyi I. Tvory u 3 t. ..., op. cit., P. 258.

інші.

Привітання *“Будь здоров(а)”* нерідко ускладнюється звертаннями, як-от: *А пан низько поклонився, Як царям годиться, Та й говорить: “Будь здорова, Ясна царице!”*⁵⁸; *“Будь здорова, челядонька!”* – мовить весна-красна⁵⁹.

Такі привітальні етикетні висловлення вживаються як усталені, але їм притаманне фамільярне, просторічне забарвлення. Наприклад: *Здорові були, – привітався Васюренко*⁶⁰; *– Здорові були, тітонько! – Здоров був, небоже, – відповіла вона шепелявлячи, – куди Бог несе?*⁶¹; *– Здоровенькі були! – роздався край порога молодий жіночий голос*⁶²; [Пріська:] *Здоровенькі будьте*⁶³.

Привітання *“Здоровенькі були!”* є емоційно забарвленим. Тому воно доречно в спілкуванні з добримі знайомими, які не заперечуватимуть жартівливий тональності розмови. Напр.: *– Здоровенькі були, діду! А й пече...*⁶⁴; [Копач:] *Здоровенькі були! Як поживаєте, що поробляєте, кого виглядаєте? Хе-хе!*⁶⁵.

Здебільшого фіксуємо ці привітальні етикетні висловлення у мовленні чоловіків. Порівняймо: *– Здорові були, братці!*⁶⁶; *– Здорові були, хлопці – молодці!*⁶⁷.

Серед привітань із семантичним центром *“Здоров (здорова, здорові)”* зафіксовані і ті, що мають побажальні діалектні частки *аби-с, аби-сте*, як-от: *– Аби-с здоров був, брачіку Ю’!* – *Аби-сте здорові, побратими пишіні!*⁶⁸

Варіантом цього висловлення є конструкція безособового типу *“Здорово!”*, напр.: *– Здорово, братці! – Здорово, брати!*⁶⁹; *– Здорово, куме, давненько вже не бачились*⁷⁰.

Це привітання також здебільшого властиве мовленню чоловіків. У спілкуванні жінок його вживання є ознакою згрубілості і просторічної моделі комунікації.

Ми зафіксували у досліджуваному матеріалі привітальні висловлення з компонентами *бажаю, зичу, віниую*: *“Бажаю здоров’я!”*, *“Бажаю щастя!”*, *“Зичу здоров’я!”*, *“Віниую добра!”*. У словнику за редакцією Б. Грінченка ці висловлення наводяться як ввічливі привітання, які автор перекладає як *“Желаю здравствовать”*. Звичайно, в сучасному мовленнєвому етикеті ця конструкція не є поширеною. Найчастіше ці привітання можна почути у мовленні людей старшого віку, як-от: *– Бажаю здоров’я! – Доброго здоров’я і Вам* (з

розмовного мовлення).

Особливого відтінку люб’язності набувають такі висловлення у діалогічному поєднанні з іншими своєрідними конструкціями, як-от: *– Зичу вам доброго вечора! – мовила, припадаючи губами до його руки. – Й тобі віниую добра, – відповів Чагр, цілуючи невістку в чоло*⁷¹.

Серед найдавніших привітальних етикетних висловлень українського народу засвідчуємо означено-особові речення з компонентом *Бог (Біз)*, які вживаються у функції звертання. Наприклад: *– Дай, Боже, здоров’я бабо Варко!*⁷²; *– Дай тобі, Боже, здоров’я, пані!* – сказав нарешті несміливо й випрямився. *– Дай і тобі, Боже!* – відповіла трохи втомленим голосом і кивнула на нього, як знакома⁷³.

У системі етикетних висловлень нашого народу є дуже багато конструкцій з найменуванням основних християнських понять. Це пов’язано з визначальними рисами національного характеру українців – релігійністю і побожністю.

Наприклад, побажання Божої допомоги у роботі фіксуємо у привітаннях на всіх теренах України. Порівняймо: *– Боже, помагай, Анно!* – сказав несміливо⁷⁴.

Етикетне висловлення *“Боже, помози (допомози)”* також вживається як привітання з побажанням успішної роботи тому, хто щось робить, працює. Наприклад: *Чоловік привітався. Ще й: – Боже, помози!*⁷⁵.

Про давність цієї конструкції свідчить її усталена форма *“Помагай Біз! (“Помагай-біз!”, “Помагайбіз!”, “Помагай-бі!”)”*. Цей синонімічний ряд характеризується у наукових мовознавчих розвідках як застарілі форми. Наприклад: *– Помагайбіз, – каже, – хлопці!*⁷⁶; *– Помагай Біз!*⁷⁷; [Риндичка (уклонилась):] *Помагай-бі!*⁷⁸; *– Помагайбі, – схилив голову*⁷⁹.

Ці речення з головним членом у дієслівних формах наказового способу стали нормативними і взагалі не розчленовуються.

Здебільшого етикетні висловлення зі словом *щастити* використовуються як побажально-прощальні конструкції. Проте засвідчені нами і як привітання, як-от: *– Щастити вам, Боже, на все добре*⁸⁰.

Висновки. Отже, здійснена синтаксична типологія

⁵⁷ Rudanskyi S. V. Spivomovky. Pereklady ta perespivy [Spivomovky. Translations and chants], 1985, P. 254 [in Ukrainian].

⁵⁸ Pchilka O. Tvory [Literary works], 1988, P. 39 [in Ukrainian].

⁵⁹ Pchilka O. Tvory [Literary works], 1988, P. 39 [in Ukrainian].

⁶⁰ Pidmohylnyi V. P. Opovidannia. Povist. Roman [Short story. Story. Novel], 1991, P. 139 [in Ukrainian].

⁶¹ Hrebinka Ye. Vybrani tvory [Selected works], 1971, P. 171 [in Ukrainian].

⁶² Myrnyi Panas. Tvory u 2 t. ..., op. cit., P. 164.

⁶³ Buvalshchyna: Dramy. Komedii. Dialohy. Vodevili ..., op. cit., P. 406.

⁶⁴ Ibidem, P. 286.

⁶⁵ Karpenko-Karyi I. Tvory u 3 t. ..., op. cit., P. 339.

⁶⁶ Honchar O. H. Tvory u 7 t. ..., op. cit., P. 171.

⁶⁷ Dimarov A. A. Bohy na prodazh: miski istorii [Gods for sale: urban history], 1988, P. 277 [in Ukrainian].

⁶⁸ Cheremshyna M. Novely. Posviaty Vasylevi Stefanyku. Ranni tvory. Pereklady. Literaturno-krytychni vystupy. Spohady. Avtobiografiia. Lysty [Short stories. Dedications to Vasyl Stefanyk. Early works. Translations. Literary-critical speeches. Memoirs. Autobiography. Letters], 1987, P. 183 [in Ukrainian].

⁶⁹ Honchar O. H. Tvory u 7 t. ..., op. cit., P. 258.

⁷⁰ Tiutiunyk H. M. Vyr: roman ..., op. cit., P. 381.

⁷¹ Fedoriv R. M. Tvory u 3 t. [Literary works in 3 v.], 1990, P. 48 [in Ukrainian].

⁷² Hutsalo Ye. P. Mystetstvo podobatys zhinkam: opovidannia ..., op. cit., P. 125.

⁷³ Kobylanska O. Tvory u 2 t. ..., op. cit., P. 438.

⁷⁴ Ibidem, P. 73.

⁷⁵ Holovko A. V. Tvory u 3 t. ..., op. cit., P. 231.

⁷⁶ Rudanskyi S. V. Spivomovky. Pereklady ta perespivy..., op. cit., P. 104.

⁷⁷ Kapelhorodskyi P. Y. Tvory u 2 t. ..., op. cit., P. 125.

⁷⁸ Ibidem, P. 168.

⁷⁹ Buvalshchyna: Dramy. Komedii. Dialohy. Vodevili ..., op. cit., P. 323.

⁸⁰ Nechui-Levytskyi I.S. Tvory u 3 t. ..., op. cit., P. 62.

привітальних етикетних висловлень підтверджує різноманітність їх структури. Найпродуктивнішими формами їх реалізації є іменні односкладні та дієслівні (односкладні і двоскладні) реченнєві структури. Іменні привітальні висловлення посідають особнє місце в синтаксичній системі етикетних конструкцій. Адже це специфічні за будовою, змістом та виконуваною стилістичною функцією синтаксичні одиниці.

Відповідно до семантики і комунікативної мети ми виділили у досліджуваному матеріалі два типи іменних привітальних конструкцій: номінативні речення розповідного (констатувального) характеру та спонукально-побажальні. Головний член таких речень має єдино можливу синтаксичну форму – називний відмінок іменника. Він виконує номінативну, комунікативну і часто спонукальну функції, які реалізуються у відповідних інтонаціях. Ці іменні структури можуть мати у своєму складі означення і додатки, які залежать від головного члена, стоять у препозиції чи постпозиції: “*Вечір добрий!*”, “*Добривдень Вам!*”, “*Добрий вечір!*”.

Іменні спонукально-побажальні привітальні висловлення сповнені мовленнєвої емоційності. У їхній семантиці поєднуються значення номінативності зі значеннями спонукування та побажання: “*Мир дому Вашому!*”, “*Хліб та сіль!*”.

У зафіксованих односкладних дієслівних реченнях синтаксичну функцію головного члена виконує певна особова форма дієслова, як-от: “*Віниую!*”, “*Б’ю чолом!*”, “*Боже, помози!*”. Цей тип речень виразно індивідуалізований, бо вказує на означену особу – виконувача дії. Такі синтаксичні конструкції можуть бути односкладними непоширеними реченнями: “*Вітаю!*”, “*Здрастуй!*”. Проте найчастіше вони є синтаксично поширеними, наприклад: “*Радий вітати Вас!*”, “*Чолом б’ю тобі!*”.

Нерідко ці привітальні висловлення ускладнюються звертаннями: “*Здрастуй, друже!*”, “*Віниую, пане!*”. Увесь такий структурно-семантичний склад утворює цілісну синтаксичну конструкцію розповідного чи спонукально-побажального типу.

Зафіксовані привітальні етикетні висловлення у формі двоскладних речень передають різні стилістичні відтінки значення поняття “ввічливість”, тому використовуються не в усіх мовних жанрах. Вони характерні в основному для розмовного і художнього стилів. Такі привітальні етикетні висловлення вживаються для встановлення ввічливого контактування передусім в неофіційних комунікативних ситуаціях, створюючи нейтральну (рідше – високу) тональність спілкування.

Ми зафіксували чимало привітальних конструкцій з компонентом “*Бог (Біз)*”, що засвідчує глибоку релігійність нашого народу і визначає її як рису національної ментальності. Такі привітання зараховуємо до регіональних, їм характерне локальне використання. Також вони більш властиві мовленню осіб старшого віку. Найчастіше такі конструкції використовуються в

діалогічному уснорозмовному мовленні.

Oksana Melnychuk. Semantics of greetings and its syntax realisation. The purpose of the article is to study and systematize formal -grammatical features of etiquette greetings and to implement their syntactic typology. The relevance of the work is determined by the importance of the subject of study and lack of clear etiquette greetings’ syntactic typology in modern Ukrainian linguistics. The scientific novelty of the study is the improvement of syntactic structural schemes typology of etiquette greetings. Research methods: the historical, logical, structural, cognitive, scientific methods were used in the work.

Conclusions. The implemented syntactic typology of etiquette greetings confirms the diversity of their structure. The most productive forms of their implementation are nominative one-member sentences and verbal (one-member as well as two-member) ones. According to the semantics and communicative purpose, we can identify two types of nominal greetings structures: nominative narrative (declarative) sentences and nominative imperative-optative ones. Nominative imperative – optative greetings are full of emotional content. Nominative and imperative – optative meanings are combined in their semantics e.g. “*Myr domu Vashomy!*” (Peace to your house!), “*Khl’ib ta sil’!*” (Bread and salt!). In the fixed one-member verbal sentences the main member is performed by a certain conjugation e.g. “*Vinshui!*” (Congratulations!), “*Biu cholom*” (I bow to you), “*Bozhe pomozhy*” (God, help (us)). Fixed two-member etiquette greetings have different stylistic tinge of “politeness”, so they are not used in all the language genres. They are mainly used in informal and belletristic language styles.

Key words: speech etiquette, etiquette greeting, nominal etiquette phrases, verbal etiquette phrases, one-member sentences, two-member sentences.

Мельничук Оксана – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету. Автор понад 80 наукових праць, навчально-методичних статей, 1 монографії, 1 національного (міжкафедрального) підручника для студентів вищих навчальних закладів МОЗ України “Українська мова (за професійним спрямуванням)”, 1 навчального посібника для студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I-II рівнів акредитації “Українська мова” та 1 навчального посібника для студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I-III рівнів акредитації “Українська мова (за професійним спрямуванням)”.

Melnychuk Oksana – PhD of Philology, Associate Professor of the Linguistics Department of Ivano-Frankivsk National Medical University. The author of more than 80 scientific works, educational and methodical articles, one monograph, the interdepartmental textbook for senior students of educational institutions of the Ministry of Health of Ukraine Ukrainian language (by professional direction), the textbook for students of higher medical (pharmaceutical) educational institutions of I-II degrees of accreditation Ukrainian language” and the textbook for higher medical students (pharmaceutical) educational institutions of I-III degrees of accreditation Ukrainian language (for professional purposes).”

Received: 18.01.2021

Advance Access Published: March, 2021

© O. Melnychuk, 2021